

ЦОЖАР В. Г.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ФАКТИЧНИХ ПІДСТАВ ВТРАТИ ОСОБОЮ СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Питання втрати особою процесуального статусу представника у діючому законодавстві не знайшло чіткого відображення. Зважаючи на це, у правозастосовній практиці виникають труднощі при вирішенні та процесуальному оформленні факту втрати особою статусу представника. Тому й виникає необхідність дослідження підстав для втрати представником свого процесуального статусу та усунення існуючих недоліків процесуальної регламентації питання про належне оформлення цього юридичного факту.

Вважаємо, що підстави втрати як і підстави набуття особою статусу представника потрібно поділяти на два види: фактичні підстави (юридичні факти, з наявністю чи відсутністю яких, норма права пов'язує припинення представництва) та процесуальні підстави (юридичний факт визнання уповноваженим суб'єктом втрати представником свого процесуального статусу).

Однією з матеріально-правових підстав втрати особою статусу представника служить певідповідність особи представника вимогам, які до нього пред'являються законом. По-перше, необхідно дотримуватися правил, в яких передбачений перелік осіб, здатних виконувати функцію представника. КПК України встановлює коло осіб, які можуть бути законними представниками (ст. 44, 59, 64, п. 1 ст. 3) та коло осіб, які можуть виступати у ролі добровільних представників (ст. 58, 63). Слід зазначити, що на сьогодні коло останніх є по суті обмеженим і не в більшості випадків — адвокат (за виключенням представництва юридичних осіб). Отже, якщо в ході провадження буде встановлено відсутність факту батьківства, опікуєства, наявності свідцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, тощо, то ці представники втрачають свій процесуальний статус.

По-друге, закон передбачає обставини, що виключають участь осіб як представників (ст. 78 КПК). При цьому законодавець виходить з принципу недопущення поєднання процесуальних функцій. Закон дозволяє одній і тій ж особі бути представником двох учасників провадження, між інтересами яких є суперечності. Представництво особою суперечливих інтересів різних учасників процесу означає захист одного представлюваного за рахунок іншого.

Норма ст. 78 КПК України передбачає, що представником не може бути особа, яка є близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора

потерпілого або кого-небудь із складу суду. Але на досудових стадіях можлива ситуація, коли представник є родичем керівника органу досудового розслідування, що на нашу думку, також повинно виключати участь такої особи як представника. Проте така ситуація залишена поза правовою регламентацією діючої редакції ст. 78 КПК України і тому ця норма потребує зміц.

Правосуб'єктність представника у кримінальному провадженні вимагає, щоб він був цілком правоздатним та дієздатним. Ця думка ґрунтується на загальних положеннях цивільно-процесуального законодавства. Так, згідно статті 40 ЦПК України представником у суді може бути адвокат або інша особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність і належно посвідчені повноваження на здійснення представництва в суді. А отже визнання представника у встановленому законом порядку недієздатним є підставою для втрати ним свого процесуального статусу.

Ще одна обставина, яка унеможливує участь осіб як представників стосується законного представництва. За ст. 44 КПК, законний представник, який має інтереси чи діє всупереч законним інтересам осіб, яких він представляє, неважливо з яких мотивів, чи то з помсти, чи то з корисливих мотивів або інших особистих інтересів, не може бути законним представником і повинен бути замінений іншим.

Наступною фактичною підставою втрати особою статусу представника є відмови особи, яку представляють, від послуг представника чи представника від виконання своєї функції. Слід зазначити, що ці факти мають бути певним чином (зокрема, документально) підтвердженні. Так, наприклад, щодо відмови представника від виконання обов'язків представництва або особи, яку представляють, від послуг представника, то це може бути виражене у заявах до осіб, які ведуть провадження, про відмову від представництва (представника) у зв'язку із розірванням угоди, договору про надання юридичних послуг або скасованій довіреності юридичною особою, яка її видала. Також щодо відмови особи, яку представляють, від представника, вона може бути й односторонньою та оформлюватися за аналогією з нормою ст. 54 КПК шляхом складання протоколу відмови від представника або його заміни.

Щодо права на відмову захисника від виконання своїх обов'язків представництва, то КПК України суттєво розширив ці підстави порівняно із КПК 1960 р. За ст. 47 КПК, окрім існуючих раніше підстав, він вправі відмовитися від виконання своїх обов'язків і у випадках незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, за винятком випадків обов'язкової участі захисника, або умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного з захисником договору, яке проявляється, зокрема, у систематичному недодержанні законних порад захисника, порушенні вимог КПК тощо.

Враховуючи те, що представництво може виникнути лише щодо учасника провадження, то втрата особою, яку представляють, статусу останнього тягне за собою припинення відносин представництва. Так, наприклад винесення постанови про відмову у визнанні особи потерпілим або скасування постанови про визнання особи потерпілою, позбавляє цю особу статусу потерпілого та припиняє повноваження її представника. Загальноповизнаною фактичною підставою є смерть особи, яку представляють чи особи-представника. Виключенням є випадок, коли близькі родичі обвинуваченого вимагають продовження розгляду справи задля реабілітації померлої особи. Припинення юридичної особи також тягне припинення відносин представництва та втрату представником свого процесуального статусу.

Отже, при наявності вказаних фактичних підстав, особа повинна відмовитись від представника чи представництва, або їй може бути заявлено відвід, або ж вона може бути усуплута від участі у провадженні особою, яка здійснює провадження у справі на даному етапі.

СМИРНОВ М. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НАГЛЯДУ У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ

Питання повноважень прокурора у кримінальному провадженні, правової природи прокурорського нагляду, у тому числі пов'язаного із процесуальним керівництвом завжди перебували у центрі уваги науковців та практиків.

На жаль, нова редакція Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 року (далі — КПК), Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року (далі — Закон України «Про прокуратуру») не сприяла вирішенню питання щодо ролі прокурора в кримінальному процесі та правової природи його повноважень. Більш того, сформульовані в зазначених нормативних актах спірні правові категорії внесли ще більшу плутанину в проблему, яка розглядається.

Аналізуючи процесуальне положення прокурора відповідно до діючого кримінального процесуального законодавства, необхідно враховувати, що його участь у кримінальному процесі визначається в першу чергу закріпленими у ст. 121 Конституції України базовими